

Gaston Dorren. (2019). *Babel: De twintig reuzentalen van de wereld*. Amsterdam: Atheneum. Isbn 978 90 253 0918 3, € 22,99, 384 blz.

BABEL: HET WONDER VAN COMMUNICATIE

Korte verhalen van de twintig grootste talen in de wereld

Nederlands, Fries, Duits, Engels en Frans horen bij de ‘mallotigste’ (omschrijving van de auteur van *Babel*) van de meer dan zesduizend talen die op onze planeet gesproken worden. Deze meest gedoeerde levende talen in Nederland bezitten met elkaar een combinatie van eigenschappen die bij weinig andere voorkomen. Zo is de voor ons heel gewone vraagvorming door inversie van onderwerp en persoonsvorm vrij uniek in de wereld. Dit is een van de weetjes waarop Gaston Dorren ons vergast in zijn nieuwe talenboek *Babel: De 20 reuzentalen van de wereld*.

In omgekeerde volgorde presenteert Dorren op een journalistieke en bij tijden geestige wijze de meest gesproken wereldtalen: Vietnamees, Koreaans, Tamil, Turks, Javaans, Perzisch, Punjabi, Japans, Swahili, Duits, Frans, Maleis, Russisch, Portugees (Braziliaans), Bengaals, Arabisch, Hindi-Urdu (Hindoestaans), Spaans, Mandarijn (Chinees) en Engels. Dorren komt tot

deze volgorde op basis het van het aantal moeder- én tweedetaalsprekers. Zo heeft het Engels maar 375 miljoen native speakers, maar meer dan drie keer zoveel mensen die de lingua franca van de wereld hebben bijgeleerd, brengen het totaal op 1,5 miljard. Nummer twee op de ranglijst, het Mandarijn, heeft met 900 miljoen wel veel meer mensen die het thuis hebben geleerd, maar heeft zich veel minder als contacttaal verspreid.

Krenten

De schrijver kan natuurlijk niet diep op elke taal ingaan en haalt daarom de krenten uit de pap. Het Vietnamees, dat hij uitkoos om te leren tijdens het schrijven van dit boek, maakt gebruik van ons Latijnse alfabet. Dat leek het aanleren voor hem makkelijker te maken, maar de taal voegt ladingen (soms gestapelde) diakritische tekens aan de letters toe vanwege de uitspraak. Toch maken deze tekens het Vietnamees nog

niet tot een fonetisch schrift. Wat het zo extreem moeilijk maakt voor een Europeaan, is het feit dat het hier net als bij het Chinees om een toontaal gaat. Veel woorden kunnen met zes verschillende melodieën worden uitgesproken. Dorren noemt teksten partituren. Als Limburger met een toontaalachtergrond meende hij dat het hem wel zou lukken, maar de exotisch aandoende klanken bleken moeilijk te imiteren, wat tot gênante teksten kan leiden; een eenvoudig woordje als *di* kan door een melodieverandering veranderen van ‘gaan’ naar ‘hoer’.

Het Vietnamees kent geen werkwoordsvervoeging of meervouds- en naamvalsuitgangen. Piece of cake denk je, maar dan komt het: er bestaat niet één ‘ik’ en ook niet één ‘jij’, maar een reeks van mogelijkheden. Elke vorm drukt een sociale relatie met de aangesprokene uit op basis van geslacht, leeftijd, hiërarchie of combinaties ervan. Zo is ‘ik’ tegen een oudere broer ANH

en tegen een oudere zus CHI. Verder maakt het ontbreken van uitgangen die een functie van een woord aanduiden – dat met een bepaalde melodie uitgesproken moet worden in een bepaalde relatie – het schier onmogelijk om hiervoor de goede toon te vinden. Het is de auteur overigens niet gelukt zich het Vietnamees tijdens het schrijven van het boek eigen te maken...

Bij het Javaans, dat 95 miljoen sprekers kent, speelt een heel andere, sociale kwestie die ervoor zorgt dat deze taal moeilijk te verwerven is. Het is een spreken in rangen en standen, want de aan het Bahasa Indonesia (Maleis) verwante taal bezit een uitgebreid stijlregister, het *krama*, dat als een sterke rem op de sociale mobiliteit werkt. Veel woorden kennen niet alleen een formele variant, bijvoorbeeld zoals *rijwiel* voor *fiets* bij ons, maar ook nog een tussenvorm (met nog de nodige variaties daarbinnen). In een formele situatie zijn de *krama*-varianten voorgeschreven. De gekozen vormen drukken vooral hiërarchie uit en de bedoeling is de bestaande ongelijke maatschappelijke verhoudingen te behouden. Het wordt daarom ook als een intimiderende taal ervaren door de Javanen zelf. Veel lager opgeleide Javanen hebben grote moeite met dit register en durven zich niet in de situaties te begeven waarin het formele register vereist is. Mede vanwege dit sociale ongemak is niet het Javaans tot nationale taal gekozen bij het uitroepen van de Republiek Indonesië, maar het Maleis van het Bahasa Indonesia, dat de stijlregisters in deze extreme vorm niet kent. Veel Javaanse ouders voeden hun

kinderen in de nieuwe nationale taal op, zodat op termijn de eigen taal dreigt uit te sterven.

Bijzonderheden

Zo heeft Gaston Dorren voor elke reuzentaal een opvallend verschijnsel uitgekozen. Hierboven is al genoemd dat het Duits door zijn inversie bij de vraagvorming een bijzondere positie inneemt, die nog eens verder versterkt wordt door de *ng*- en *ch*-klanken, de woordvolgorde en het verplichte onderwerp in de zin. Voor het Turks, met 90 miljoen sprekers, is bijzonder dat het niet alleen van het Arabische op het Latijnse schrift is overgestapt, maar dat taalkundigen in opdracht van Atatürk bijna het hele lexicon en de syntaxis in hun puristische ijver overhoop hebben gehaald om de taal van zijn Midden-Oostelijke verleden te ontdoen. In dit verleden had het Turks nogal veel Perzisch en Arabisch in zich opgenomen. Omdat Atatürk besloten had een Europese koers te varen, moest er een eigen nieuwe Turkse taal geconstrueerd worden en dat heeft door inconsequente innovaties decennialang tot taalchaos geleid. Na de dood van Atatürk werd de nationale taal weer in het gareel gebracht.

Van het Swahili, 135 miljoen sprekers, is het speciaal dat het bijna alleen maar tweedetaalsprekers heeft. Het heeft zich als enige niet-koloniale taal tot lingua franca voor een groot gebied in Midden-Afrika ontwikkeld. Voor het Chinees, en ook het Japans, gaat het vooral over de structuur van het ingewikkelde tekenschrift en de mogelijkheid dit in het Latijnse alfabet om te zetten.

Op het eind filosofeert de auteur bij het Engels nog over de eigenschappen van een wereldtaal: is het Engels de ‘uitverkorene’, omdat het geen toontaal is, het een vaste zinsvolgorde bezit en het geen woordgeslacht en geen naamvalen heeft? Daar kan tegenover geplaatst worden dat de spelling en de enorme woordenschat niet zo handig zijn. Ook kunnen de subtiele uitspraakverschillen lastig zijn voor tweedetaalleerders. Het is vooral de militaire en economische macht van de Verenigde Staten geweest die de taal van de weinige bewoners van een eiland voor de Nederlandse kust aan de leiding heeft gebracht.

Een must

Met de heldere en prettige behandeling van opvallende aspecten van twintig grote talen heeft Dorren een interessant boek geschreven dat een must is voor levendetalendocenten. Het is onmogelijk om alle talen ter wereld te leren (kennen), maar met zijn *cherry-picking* geeft hij niet alleen een indruk van de grote verscheidenheid aan talen maar ook inzicht in het fenomeen taal: het wonder van communicatie. Talen in heel erg verschillende situaties stellen zenders op heel veel verschillende wijzen in staat hun boodschap aan ontvangers over te brengen. Door vergelijking met (aspecten van) de eigen taal kan een les aantrekkelijker en helderder gemaakt worden. Ook andere vakken als geschiedenis en maatschappijleer kunnen met betrekking tot taalbeleid en met verschillen in het aanspreekstelsel interessante illustratiemateriaal vinden in dit boek. RJ